

Raftul
Denisei

AUTOAREA
BESTSELLERELOR
DIN CER AU CĂZUT
TREI MERE ȘI SIMON

NARINE
ABGARIAN
VIAȚA
E MAI
DREAPTĂ
DECÂT
MOARTEA

TRADUCERE DE
LUANA SCHIDU

HUMANITAS
fiction

O carte plină de căldură și iubire,
în care durerea devine o sursă
de frumos și lumină.

N A R I N E
A B G A R I A N

V I A Ț A
E M A I
D R E A P T Ț A
D E C Ț A T
M O A R T E A

Traducere din rusă de
LUANA SCHIDU

HUMANITAS
fiction

Singurătate

Muradanț Andro știe despre Berdul matinal ceva ce nu știi nici păsările care vestesc cu trilul lor bogat sosirea unei zile noi. În timp ce ciripitul lor lipsit de griji, pornit dintr-un capăt al văii, se învâртеjește spre cer, pentru ca apoi, adunându-și forțele, să se avânte în înălțimi, spre vârful dealului care atinge cu fruntea soarele ce răsare, camionul lui Andro, ruginit, gata să se desfacă în bucăți, de-o vârstă cu lumea, scoțând fum greu de motorină și ulei de motor, fornăind și aplecându-se când pe o roată, când pe cealaltă, pe drumul spălat de veșnice ploi și uscat de soarele pârjolitor, trece de la o curte la alta, adunând, ca pe niște foi de ceapă foșnitoare, gunoiul pieritor al oamenilor.

— Măcar de-ai repara amortizorul de zgomot! Că altfel ne trezește cu hurelul lui mai devreme ca deșteptătoarele! se supără berdenii.

Fără să oprească motorul, Andro trage frâna cu un scârțâit, se dă jos din cabină trântind zdravăn portiera și golește unul câte unul cazanele în spatele camionului, fără a uita să bată cu pumnul pe fund,

ca să se desprindă de pereții umezi și cocoloașele de hârtie, cojile de cartofi și cojile de ouă, apoi așază cu grijă pubelele în șir ordonat pe marginea drumului.

— Rabla asta a fost inventată înaintea amortizorului, cum să nu huruie? catadicsește el în sfârșit să răspundă. Și, încetinind ușor, adaugă binevoitor: Și ce tot bombăniți, uite, e dimineață, e timpul să vă treziți!

— Cum să ne trezim, mai e o oră până sună ceasul!

— Cine se trezește de dimineață departe ajunge!

Între timp, când zarva miilor de glasuri păsărești, împletindu-se într-un puternic imn de slavă, ajunge pe Dealul de Răsărit, trezindu-l din somnul lui bătrânesc, Muradañț Andro, terminând cu strânsul de fiecare dimineață al gunoiului, cotește spre lacul de acumulare, dincolo de care, dacă mai mergi vreo jumătate de oră, se află groapa de gunoi. Știe drumul ăsta pe dinafară, dacă e nevoie îl face și cu ochii închiși. În dreapta, sprijinind cerul cu coroanele lui ascuțite, se întinde un crâng de chiparoși. Mai jos, scânteindu-și solzii argintii în soare printre pâlcuri de trestie, șerpuiește un râu. Broaștele tac – până seara și-au umplut gurile cu apă și acum păstrează liniștea pe sub pietre; în schimb, cântă un grangur – așa cum numai el știe, tulburător de duios, ostoitor. Pe celălalt mal se întind verzi câmpuri de tutun – Andro se încruntă, amintindu-și mirosul înțepător al sucului acid impregnat pe vecie în mâinile mamei și mătușilor sale. În timp ce el și verii lui, luându-și în spinare arcurile și săgețile făcute de mână, zburdau în jur jucându-se de-a indienii („Aaandro, hei, Andro, joacă-te unde vrei, numai să te văd și eu!“

se auzea vocea mamei îngrijorate care-l pierduse din ochi), femeile, după ce se așezau pe lavițe de scânduri și își legau basmalele astfel încât numai ochii să le rămână descoperiți, prindeau frunzele de tutun pe sfori, mânuind niște ace lungi de oțel. Dacă nu iei în seamă zgomotele din jur, poți auzi și acum mișcarea infinit monotonă a degetelor lor înnegrite de suc de tutun: înțepă codița la bază cu acul, grijulii, ca să nu se rupă frunza, o trag pe sfoară, urmărind cu precizie grosimea mănunchiului – frunzele mici pot fi mai dese, cele mari mai rare; altfel, dacă nu reușesc să se usuce, vor putrezi. Așa frânghiile sub copertine astfel încât să nu atârne prea mult, lăsând soarele și vântul să pătrundă liber printre frunze și să le usuce temeinic, protejându-le. Munca era grea și chinuitoare, și spre seară pe mama o dureau mâinile atât de tare, încât nu putea să-și mai rețină suspinele. Când se ducea la culcare, și le dădea cu oțet de mere și untură de rață, dar fără cine știe ce rezultat.

— Ah, cum poate să mă arză, parcă le-am trecut prin foc! se plângea ea.

— Să ardă! o corecta Andro, dându-și ochii peste cap.

— Să ardă, se învoia cu râvnă mama, dar a doua zi făcea aceeași greșală.

În sicriu părea mică de tot, nici nu ajungea cu picioarele la margine. Nu părea moartă, ci ațipită – o șoptă dacă-ți scapă, și se trezește. Andro nu putea să n-o admire: avea acea frumusețe severă, primară prin care se disting muntencele – înaltă, uscățivă, cu trăsături neregulate care-ți sar în ochi. Mâinile bătrătorite de munca grea, care nu cunoscuseră liniștea toată viața, îi zăceau acum nemișcate, încrucișate pe

piept. Înfășurate în țesătura subțire de lână, păreau două pietre care o trăgeau întruna spre pământ. El le ocolea insistent cu privirea, ca să nu izbucnească în plâns. „Aaandro, hei, Andro, joacă-te unde vrei, numai să te văd și eu!“ striga ea, ducându-și mâna pavăză la ochii mijiiți și căutându-și fiul în liota de copii. „Mamă, dar de ce țiți așa?“ se supăra el de fiecare dată. „Mă tem că nu mă auzi“, zâmbea ea vinovat.

Andro nu avea nici o îndoială: ea îl strigase. Apăsată de grinzile grele, coapte de fum, de țigla veche, roasă, de coșul crăpat al sobei, de legăturile de mere și prune uscate, de știuleții de porumb, ramele de miere – fagurii se crăpaseră, și mierea de munte dulce-acrișoară, auriu-chihlimbarie, lipicioasă îi curgea pe pletele cărunte, pe spinare și pe picioare –, de toate fleacurile inutile pe care le păstra și de care nu se îndura nicicum să se descotorosească, fiindcă fiecare lucru era o amintire, păstra până și roata veche de căruță, mâncată de rugină – un gunoi evident, ai fi zis, bun doar să-l arunci și să-l uiți –, așa cum păstra și cufărul de lemn mâncat de cari, întărit la colțuri cu plăcuțe de alamă – le bătuse bunicul-fierar cu mâna lui, gravând cu o vergea de oțel și un ciocănel subțire un model neînțeleș, dar vizibil –, și oalele de lut roșu crăpate într-o parte, salutări de la celălalt bunic, olar, și bucățile de covoare roase și pline de găuri, și coșurile de răchită din care ieșeau în toate părțile nuiiele rupte și care de mult nu mai puteau fi folosite – fuseseră atinse de degetele bunicii; toate aceste resturi fără sens și fără rost, dar importante pentru mama lui se prăbușiseră într-o clipă, trăgând după ele tot ce nu fusese spulberat de explozie și îndesându-i trupul într-un sarcofag greu și sufocant.

Apucase să se facă ghem, și nici un ciob n-o rănise, nici măcar n-o atinsese, se adunase ca un făt în pântec, cu genunchii strânși la burtă și mâinile la piept, neajutorată și nemișcată – și își strigase fiul. Și el n-o auzise.

Era o casă veche de piatră, cu șindrila uzată și obloane într-o rână, cu scânduri crăpate și scârțâitoare și pereți gărboviți; străbunicului, la vremea lui, îi fusese alocat acest lot de pământ izolat, dura o oră și jumătate să ajungi cu căruța până aici, el dăduse din mână a lehamite, dar pământul se dovedise atât de roditor, că după ce chibzuiuse îndelung hotărâse să construiască totuși acolo o casă mică, dar zdravănă. Mama mergea la casa asta în zilele libere pe orice vreme, iar spre sfârșitul lui octombrie, când deja tutunul era cules și prelucrat, mai rămânea pentru o săptămână-două să pregătească stupii pentru iarnă, să strângă ultima zmeură, deja înghețată, să facă o dulceață acrișoară din porumbele palid-prăfuite, să sape grădina de legume. Andro venea s-o ia în ziua stabilită și duceau acasă proviziile pregătite. Uneori el îi propunea să rămână cu ea, dar îl refuza – era important pentru ea să fie singură și liniștită, oamenii o oboseau.

Ultimul ei octombrie s-a nimerit în ajunul unui nou val de război, și toată săptămâna, în timp ce Berdul era bombardat fără cruțare, Andro s-a bucurat că o dusesse la timp pe mama lui în casa de la țară. Nu-și făcea griji pentru ea – nimeni n-ar fi irosit muniție pe o așezare izolată, că doar întotdeauna se bombardează acolo unde se poate strânge o recoltă mare de victime.

Când a găsit în locul casei un crater adânc căscat, plin cu o grămadă de resturi, mai întâi nu și-a putut

crede ochilor și chiar s-a uitat în jur de câteva ori, gândindu-se că greșise drumul și nu ajunsese unde trebuie, dar apoi, dezmeticindu-se, s-a apucat să înlătore ruinele cu mâinile goale. A ajuns la mama lui spre răsărit, a plâns, eliberând-o de sub pietrele sfărâmate, mănunchiurile de mentă uscată, bucățile de ziare vechi, miere și țiglă spartă – o elibera cu atâta grijă, de-ai fi zis că scoate o perlă din scoică. Tot drumul, ducând-o acasă, i-a vorbit încontinuu. A întrebat-o cum avea să trăiască el acum cu povara atât de copleșitoare a stării de orfan. Cum s-o plângă, astfel ca străinii să nu-i vadă lacrimile. Cum să se ierte că nu fusese lângă ea. Mama zăcea pe bancheta din spate a mașinii, făcută ghem, încercase să-i îndrepte măcar mâinile, dar trupul rigid nu îngăduia asta, ea se odihnea cu picioarele strânse la piept și parcă dormea – frumoasă, tânără, neatinsă de putreziciune.

Andro s-a oprit la lacul de acumulare, a stat în mașină, a plâns și s-a jeluit. S-a dat jos, chinuit de o durere sufletească de neîndurat, lăsând portiera larg deschisă – nu se știe de ce, s-a temut s-o trântască, să n-o deranjeze pe mama lui. S-a apropiat de marginea apei, a stat o vreme, adunând în el necuvântarea cerurilor, a căror tăcere nezdruncinată ucidea orice credință în mântuire. Liniștea era asurzitoare, norii păreau pământ, aerul era mut și dens, ca o pernă îndesată cu puf – nu putea să respire. Andro nu se îndoia că de acum încolo pentru el nu mai este și nu va mai fi nimic mai înfricoșător decât această tăcere împietrită și rece. „Doamne, cum se poate să fii atât de indiferent și surd la suferința oamenilor?“ – a strigat deodată, nemaiputând îndura chinul sufletesc. Strigătul acesta – prelung, dezlănțuit,

care-i zgâria gâtul până la sânge – a ieșit din el cu o disperare insuportabilă și a plutit îndelung peste apa neagră, vâzurindu-i suprafața. Nu auzea vocea mamei, o simțea. Țâșnind de nicăieri, vocea asta nu răsuna, ci pătrundea – întreagă, fără să lase nimic în urmă, în toate cotloanele inimii lui sfâșiate de durere. „Te aud“, a șoptit el și s-a oprit istovit, lăsându-și în inimă sentimentul acela de pierdere irecuperabilă și dor adânc.

Muradanț Andro știe despre Berdul matinal ceva ce nu știi nici păsările care vestesc cu trilul lor bogat sosirea unei zile noi. În timp ce ciripitul lor lipsit de griji, pornit dintr-un capăt al văii, se învârtește spre culmea bătrânului Deal de Răsărit, trezindu-l din somnu-i de piatră, camionul lui Andro, ruginit, scoțând fum greu de motorină și ulei de motor, fornăind și aplecându-se când pe o roată, când pe cealaltă, pe drumul bătătorit al satului, trece de la o curte la alta, speriiind animalele domestice adormite și ridicându-i din pat pe oameni mult mai devreme decât e nevoie. Berdenii se supără, dar îndură. Ei știi că pentru Andro liniștea e un chin. Căci conștiința ne vorbește cu vocile celor plecați. Fă să dispară zgomotele din jur – și o s-o auzi.

Narine Abgarian s-a născut în 1971 la Berd, în Armenia, într-o familie de intelectuali, bunicul patern fiind supraviețuitor al genocidului armean. A absolvit Universitatea Lingvistică de Stat V. Briusov din Erevan, din 1993 mutându-se la Moscova. S-a remarcat cu un blog pe care l-a ținut mai mulți ani. Textele sale despre o fetiță numită Maniunia au suscitât un mare interes, iar în 2010 a publicat prima carte pentru copii dedicată acestui personaj, pentru care, în 2011, i s-a decernat Premiul Național Rukopis Goda (Manuscrisul Anului). Au urmat *Maniunia pișet fantasticeski roman (Maniunia scrie un roman fantastic, 2011)* și *Maniunia, iubilei Ba i procie trevolnenia (Maniunia, aniversarea lui Ba și alte peripeții, 2012)*. Pornind de la trilogia ei, s-a realizat un serial TV de zece episoade. Culegerea de povestiri Semion Andreici. *Letopiseț în mâzgălituri (Semion Andreici. Letopiseț în mâzgălituri, 2012)* a fost desemnată cea mai bună carte pentru copii a deceniului în Rusia și i s-a decernat Premiul BABY-NOS în 2013. Romanul pentru copii *Bunicul de ciocolată (Șokoladnîi deduška, 2014; Humanitas Junior, 2024)*, scris în colaborare cu Valentin Postnikov, s-a bucurat de asemenea de mare succes. Volumele de povestiri și romanele sale au impus-o drept una din cele mai importante voci ale literaturii ruse actuale; dintre acestea, amintim: *Ponaehavșaiia (Imigranta, 2011)*, *Liudi, kotoriē vseгда so mnoi (Oameni care sunt mereu cu mine, 2014)*, carte nominalizată la Premiul Bolșaiia Kniga, *Zulali (2016)*, ecranizare în 2021, *Liudi nașego dvora (Oameni din curtea noastră, 2016)*, ***Viața e mai dreaptă decât moartea (Dalșe jit, 2018; Humanitas Fiction, 2024)***. A cunoscut succesul internațional odată cu

traducerea în peste 30 de limbi a bestsellerului *Din cer au căzut trei mere* (*S neba upali tri iabloka*, 2015; Humanitas Fiction, 2021), distins, în 2016, cu Premiul Iasnaia Poliana. În 2020 a publicat *Simon* (Humanitas Fiction, 2023), roman câștigător al Bolșaiia Kniga – Premiul cititorilor, devenit, de asemenea, bestseller, iar în 2022, volumul de povestiri *Molceanie țveta* (*Tăcerea culorii*). În 2015, lui Narine Abgarian i s-a acordat Premiul Literar Aleksandr Grin pentru contribuția excepțională la dezvoltarea literaturii naționale, iar în 2020 *The Guardian* a inclus-o pe lista celor mai buni șase autori contemporani europeni. În 2022 s-a mutat din Rusia în Armenia natală, iar în prezent trăiește în Germania.

Treizeci și una de povestiri înlănțuite, care formează un adevărat roman, despre locuitorii orașelului Berd, aflat la granița dintre Armenia și Azerbaidjan, a căror viață e schimbată pentru totdeauna de războiul (cât se poate de real) care abia s-a încheiat (sau poate nu). Aici, oamenii încă mai pun carne la garniță, adună fructele, coc pâine și țes covoare, dar viața fiecăruia se împarte în „înainte“ și „după“. Aproape fiecare dintre ei a pierdut pe cineva drag. Dar învață să trăiască mai departe și sunt încredințați că atâta timp cât mai ai un strop de putere trebuie să-i ajuți pe cei care au mai multă nevoie decât tine. Uneori, chiar pe un inamic. Astăzi, orașul e același – cu ninsori în februarie și aromă de miere pe câmpurile din împrejurimi în septembrie, cu bătrâni buni la suflet și încăpățânați. Numai viața e altfel.

„«Cine poate ști care e unitatea de măsură pentru suferință?» În *Viața e mai dreaptă decât moartea*, toată lumea își primește porția de suferință. Berdul natal, atât de pitoresc în celelalte romane de Narine Abgarian, devine un loc din care se ridică spre cer un mare strigăt de jale: durerea celor care rămân. O carte care se opune singură, cu vorbele ei simple și frazele ei necăutate, ororilor tuturor războaielor. Mărunte povești care, împreună, alcătuiesc un mare roman al nedreptății istoriei. Este o carte care sângerează aproape la fiecare frază și totuși, ici-colo, rămân câteva crâmpie de gingășie intacte. Pentru că scopul ei declarat este «să refacă îmbrățișările rupte». Prin volumul *Viața e mai dreaptă decât moartea*, literatura contemporană s-a îmbogățit cu o voce atât de puternică, încât ar trebui să se audă în toată lumea.“ — Ioana Pârvulescu

„O carte de o frumusețe incredibilă, care aduce laolaltă generații și vremuri aparent deosebite. Ilustrațiile Sonei Abgarian, sora mai mică a autoarei, fac parte organic din spațiul literar: economia mijloacelor vizuale și accentul pe detalii au ca rezultat o abundență de nuanțe semantice. Relația dintre text și ilustrații arată o dorință de a îmbogăți câmpul semantic ce merită o admirație aparte.“

Znamia

„Tonul neașteptat al acestei cărți – nu un cântec de luptă, ci un recviem al iertării – creează un efect terapeutic uluitor: pare că îngerul morții umbrește cu aripile lui pământul Berdului, crimele sunt iertate, nodurile se desfac, iar pe vechile morminte iarba înverzește din nou.“

Galina Iuzefovici

„Eu scriu despre asemenea grele încercări în care este, uneori, omul și pentru că – sau mai ales pentru că – mă interesează cum scapă, cum poate el ieși din ele. A povesti despre o tragedie este o lipsă de sens, mi se pare că este ceva absurd. Bunica mea – cea care arăta pâinea către soare – spunea: dacă o ușă se închide, neapărat se deschide o alta! Nu trebuie să faci decât un lucru: să pleci din fața ușii închise și să găsești ușa care ți se va deschide. Orice tragedie este o ușă închisă. Dacă pleci de acolo, dacă vei încerca să pleci din fața acelei uși închise, vei găsi o soluție.“

Narine Abgarian

O lume în care personajele și întâmplările conturează o realitate simbolică, extrasă din amănuntele vieții de zi cu zi, o iubire târzie care salvează lumea, un sat de piatră aflat pe vârful unui munte armean, unde magia și misterul și-au păstrat neatinsse puterile. Cu o somptuoasă imaginație și o atenție deosebită pentru detaliile cele mai fine, Narine Abgarian construiește un univers în care cititorul își dorește să zăbovească mult după ce povestea s-a sfârșit.

Un secol de istorie armeană, văzut prin prisma femeilor dintr-un orașel de munte, se desfășoară în *Simon*, bestsellerul internațional al scriitoarei Narine Abgarian. Romanul ne atrage într-un vârtej de povești, în care duritatea vieții se îngemănează cu delicatețea iubirii, iar tragicul și sumbrul se întretaiesc cu umorul și exuberanța.

NE GĂSIȚI PE SOCIAL MEDIA

- Facebook
@humanitas.fiction
- Instagram
@humanitas_fiction
- Threads
@humanitas_fiction
- TikTok
@humanitas.fiction
- Youtube
@Humanitaslansari